

Het nieuwe erfrecht 'dwingt' mensen om te trouwen of een geregistreerd partnerschap aan te gaan, of juist niet?

Auteur: Wesley Fechter

Na een periode van 50 jaar is per 1 januari 2003 het nieuwe erfrecht 'eindelijk' in werking getreden. Van het oude erfrecht is weinig overgebleven en de grootste veranderingen zijn zichtbaar bij de positie van de langstlevende bij overlijden. Maar is het nieuwe erfrecht zijn doel niet voorbij gestreefd en heeft het de positie van de echtgenoot en geregistreerd partner zo sterk gemaakt dat je 'verplicht' bent om te trouwen of het geregistreerd partnerschap aan te gaan?

1 Inleiding

Het oude erfrecht komt uit 1838 en in die tijd was de voornaamste insteek voor het erfrecht dat het familievermogen ook binnen de familie moest blijven. Een echtgenoot werd niet gezien als familie, maar meer als buitenstaander wiens doel het was om een gedeelte van het familievermogen af te pakken. Inmiddels, ruim 150 jaar later is de positie van de echtgenoot 180 graden gedraaid en wordt de echtgenoot als vol familielid gezien. De echtgenoot is zelfs zo belangrijk voor ieder gezin dat in loop van de 20ste eeuw de opvatting ontstaat dat ook de echtgenoot rechten heeft bij het overlijden van erflater¹.

Aan de behoefte tot veiligstelling van de positie van de langstlevende is met de invoering van de het nieuwe erfrecht gehoor gegeven. Door middel van de wettelijke verdeling, de veranderde positie van de legitimaris en door de 'andere wettelijke rechten' is de positie van de langstlevende echtgenoot sterk verbeterd. En aan de hand van deze aspecten zal ik ook de vernieuwde positie van de langstlevende binnen het nieuwe erfrecht bespreken. Bij alle aspecten zal de insteek zijn om het verschil te laten zien tussen de positie van de langstlevende echtgenoot cq. geregistreerd partner en de andere levensgezel.

Aan de hand van deze aspecten zullen we de vraag kunnen beantwoorden of het nieuwe erfrecht inderdaad zijn doel voorbij gestreefd is en het misschien iets gematigder moeten had.

2 De wettelijke verdeling

Het meest in het oog springend bij het nieuwe erfrecht is de wettelijke verdeling. De wettelijke verdeling, zoals geregeld in art. 4:13 BW, zorgt ervoor dat, indien er een erflater is die een echtgenoot en één of meer kinderen achterlaat, de goederen van de nalatenschap van rechtswege verkregen worden door de echtgenoot en de kinderen als erfgenaam een geldvordering verkrijgen ten laste van de echtgenoot en ter grootte van de waarde van hun erfdeel.²

---

¹ Jiska Vijselaar, 'Van elitair recht tot volksrecht', *Notariaat Magazine* 2002-1, p.15.

² C.A. Kraan, 'Nieuw erfrecht: de wettelijke verdeling', *Fiscaal Tijdschrift Vermogen* 2002-2, p. 18.

De vordering die de kinderen verkrijgen is slechts opeisbaar indien de langstlevende zelf komt te overlijden of indien er sprake is van een staat van faillissement of schuldsanering. De langstlevende is volledig bevoegd om over de goederen te beschikken, iets wat ten gevolge kan hebben dat de vordering van de kinderen na verloop van tijd niets meer waard blijkt te zijn, omdat er niets meer over is van de eerste nalatenschap.³ Er is echter betoogd dat de veiligstelling van de positie van de langstlevende en het belang daarvan groter is dan het belang van de erfgenamen van de erflater die recht zouden moeten hebben op een gedeelte van de nalatenschap.⁴

Het is echter niet zo dat de wettelijke verdeling heilig bevonden wordt. Ten eerste zijn er namelijk de wilsrechten. Deze wilsrechten zijn ter "beteugeling van het 'stieffamiliegevaar'".⁵ Indien namelijk de langstlevende opnieuw zou gaan trouwen kan het gevaar bestaan dat goederen, uit het eerste huwelijk, verkregen zouden worden door een andere familie door bijvoorbeeld boedelmening of krachtens erfrecht. Om dat te voorkomen zijn de wilsrechten van art 4:19 tot en met 4:22 BW in het leven geroepen. Indien een kind zich beroept op zijn wilsrecht is de langstlevende verplicht goederen van de eerste nalatenschap aan het kind over te dragen met een waarde van ten hoogste de geldvordering.

Ten tweede dient nog gezegd te worden dat de wettelijke verdeling van regeland recht is en de erflater kan er dus van afwijken. Hij kan voor zijn overlijdende wettelijke verdeling niet van toepassing verklaren door een uiterste wilsbeschikking op te stellen waarbij hij bijvoorbeeld het vruchtgebruik van de nalatenschap aan de langstlevende legateert. Tevens kan hij bijvoorbeeld ook bepaalde aspecten van de wettelijke verdeling in het voordeel van de kinderen veranderen. Zo kan de erflater bijvoorbeeld bepalen dat de langstlevende met betrekking tot de vordering die de kinderen verkrijgen zekerheid moet stellen, waardoor de kinderen hun vordering altijd voldaan zullen zien worden, of hij kan bepalen dat de vordering van de kinderen per direct opeisbaar is. Op deze wijze wordt het evenwicht tussen de langstlevende en de kinderen enigszins hersteld.

De wettelijke verdeling geldt echter alleen voor de langstlevende echtgenoot of geregistreerd partner en niet met betrekking tot een andere levensgezel. Indien de erflater iets met betrekking tot een andere levensgezel zou willen regelen moet hij dat expliciet in een uiterste wilsbeschikking doen, van rechtswege zal er niets gebeuren.

3 De legitieme portie

Iets wat onder het oude recht ook al bestond, maar onder het nieuwe erfrecht een andere plaats heeft ingenomen is de legitieme portie. Het grote verschil zit in het feit dat onder het oude recht het beroepen op de legitieme portie een recht gaf op goederen en dat dit onder het nieuwe erfrecht slechts een recht geeft op een vordering in geld.⁶

---

³ M.J.A. van Mourik & A.J.M. Nuytink, *Personen- en familierecht, huwelijks- en vermogensrecht en erfrecht*, Deventer: Kluwer 2002, p.290-291.

⁴ E.A.A. Luijten & W.R. Meijer, *Huwelijksgoederen en Erfrecht, Tweede gedeelte: Erfrecht*, Deventer: Kluwer 2002, p. 43.

⁵ W.D. Kolkman, 'Het nieuwe erfrecht in een notendop', *Ars Aequi* 2002-10, p. 716.

⁶ W.D. Kolkman, 'Het nieuwe erfrecht in een notendop', *Ars Aequi* 2002-10, p. 719.

Hiermee is eigenlijk de essentie van de legitieme portie veranderd. Onder het oude erfrecht zal het inroepen van de legitieme portie vaak een emotionele grondslag gehad hebben waarbij een kind van de erflater veel waarde hechtte aan bepaalde goederen van zijn overleden ouder, in het nieuwe erfrecht zal echter het inroepen van de legitieme portie vaak een financiële achtergrond hebben waarbij het kind vindt dat hij recht heeft op een gedeelte van de erfenis.

Ook in de literatuur is men het niet altijd eens over de legitieme portie en met name over het feit dat het een dwingend karakter heeft. Door sommigen wordt namelijk betoogd dat het eigendomsbegrip teveel beperkt wordt door deze erfrechtelijke bepaling, anderen vinden echter dat er een morele plicht staat om datgene wat je bezit na te laten aan je bloedverwanten.⁷

Ondanks dit dwingende karakter van de legitieme portie is er één grote variabele in het spel. De erflater kan namelijk een niet-opeisbaarheidsclausule laten opnemen, waarin is bepaald dat de legitieme portie pas opeisbaar is na het overlijden van de langstlevende. Deze clausule kan zowel met betrekking tot de langstlevende echtgenoot en partner als met betrekking tot een andere levensgezel gemaakt worden (mits er sprake is van een gemeenschappelijke huishouding en een notarieel samenlevingscontract).

4 De andere wettelijke rechten

Al onder het oude erfrecht werd geaccepteerd dat sommige belangen zo groot waren dat zelfs de testeervrijheid ze niet opzij moest kunnen zetten. Eén van die belangen, zo besloot de Hoge Raad in het De Visser/Harms-arrest, was het belang van de verzorging van de langstlevende.⁸ En voor dit belang kent het nieuwe erfrecht, als 'vangnet' indien de wettelijke verdeling of de uiterste wil niet voldoende zijn, 'de andere wettelijke rechten'. Het verzorgingsvruchtgebruik, zoals in de wettelijke rechten geregeld is, komt voor met betrekking tot de echtelijke woning en de inboedel daarvan. Het is een wilsrecht waar de langstlevende recht op heeft indien het verzorgingsniveau van de echtgenoot zonder dat vruchtgebruik niet voldoende zou zijn.⁹ Het is hier dus aan de kantonrechter om in casu te bekijken of het verzorgingsniveau van de langstlevende voldoende is, uitgaande van het feit dat de langstlevende een stapje terug zou moeten doen.¹⁰ Voor 'de andere wettelijke rechten' geldt echter hetzelfde als voor de wettelijke verdeling, namelijk dat ze alleen gelden voor de langstlevende echtgenoot of geregistreerd partner en niet voor een andere levensgezel.

---

⁷ M.J.A. van Mourik & A.J.M. Nuytink, *Personen- en familierecht, huwelijks- en vermogensrecht en erfrecht*, Deventer: Kluwer 2002, p.308.

⁸ HR 30 november 1945, NJ 1946, 62.

⁹ W.R. Meijer, 'De Visser/Harms voor altijd uitgespeeld?', *Fiscaal Tijdschrift Vermogen* 2003-3, p.25.

¹⁰ E.A.A. Luijten & W.R. Meijer, *Huwelijksgoederen en Erfrecht, Tweede gedeelte: Erfrecht*, Deventer: Kluwer 2002, p. 376.

5 Conclusie

Al met al kunnen we zonder problemen concluderen dat de positie van de langstlevende echtgenoot of geregistreerd partner onder het nieuwe erfrecht een stuk vooruit gegaan is. Natuurlijk kwamen de meeste aspecten onder het oude recht ook al voor, alleen moesten ze dan wel expliciet bij een uiterste wilbeschikking geregeld worden. Onder het nieuwe erfrecht werkt echter bijna alles van rechtswege in het voordeel van de langstlevende en heeft de langstlevende zelfs nog extra mogelijkheden indien er niet voldoende over zou blijven.

Om echter te zeggen dat het nieuwe erfrecht mensen 'dwingt' om te trouwen of een geregistreerd partnerschap aan te gaan is wel een erg vergaande en misschien voorbarige conclusie. Want feitelijk kan de erflater met betrekking tot een andere levensgezel ook regelen dat deze voldoende verzorgd achterblijft na het overlijden. En ook hier zullen de kinderen weinig tegenin kunnen brengen indien er voor de legitieme portie bepaald wordt dat deze pas opeisbaar is na overlijden van de andere levensgezel.

Dwingen doet het nieuwe erfrecht naar mijn mening dus niet, maar niettemin zul je er wel zelf voor moeten zorgen dat je andere levensgezel na het overlijden voldoende verzorgd achterblijft, want de wet doet het in ieder geval niet.

